

İşçiler ve Toplum ★ 5

- ★ İşçi Hareketi ve Sosyalistler
- ★ Stalin ve Bürokrasinin İktidarı
- ★ Sohbet-Tartışma: Yıldırım Koç
- ★ Tarihten Yapraklar: Tek Ülkede Sosyalizm
- ★ 1936 İspanya Yenilgisi

SOHBET - TARTIŞMA : Yıldırım Koç (*)

— Gözlemleyebildiğimiz kadarıyla 1986 yılının başlarından bu yana işçi hareketinde hissedilir bir canlanma var. İşçiler 80'le birlikte gerek ücretler gerekse demokratik haklar açısından itildikleri o geri noktadan sıyrılmaya çalışıyorlar, bir çıkış yolu arıyorlar. İşçilerin bu çabasında bir kaç özellik ön plana çıkıyor. Bunlardan biri birlik eğilimi olarak gözüküyor. İşçiler sendika toplantılarında, yürüyüşlerde, miting alanlarında «İşçiler el ele genel greve» ya da «İşçilerin birliği sermayeyi yenecek» gibi sloganlar atıyorlar. İşçiler arasında özellikle grev anlarında dayanışma yaygınlaşıyor. Öte yandan getirilmiş olan pek çok yasaklarla, kısıtlamalarla işçilerin örgütlenmesinin önüne çok boyutlu engeller çıkartılmış olduğu gerçeği kendisini var gücüyle hissettiriyor. Varolan bu sınırları aşma zorunluluğu da kendisini dayatıyor. Görünen o ki, işçi hareketi yeniden şekillenmeye başladığı bu dönemde sendikal ve demokratik alanda pek çok zorlu sorunlarla karşı karşıya.

Sizin bu konudaki gözlemlerinizi neler? İşçi hareketinin bugünkü sorunlarıyla ilgili görüşlerinizi açar mısınız? Bir de buna bağlı olarak işçi hareketinin bugün içinde bulunduğu durumla, dünkü durumu arasındaki farklılıklar ve benzerlikler konusunu ele alabilir miyiz?

* Yıldırım Koç ile bu söyleşiyi Rıdvan Akal ve Hakan Mahmutoğlu yaptılar. Yıldırım Koç, halen Türkiye Yol - İş Sendikası Eğitim ve Araştırma müdürüdür.

Y. KOÇ: Birincisi, ücretlilerin satın alma gücünde müthiş bir düşme oldu. Türkiye'de savaş yılları dışında, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ücretlerde ilk kez böylesine bir düşüş oldu. İkincisi, işyerlerinde '80 sonrasında, işçilerin üzerindeki baskılarda bir artış var. Çok somut yaşanıyor. İnsanları adam yerine koymama biçiminde ortaya çıkıyor bu baskı. İşyerlerinde üretim sürecinin hızlandırılmasını görüyoruz. İşçi sağlığı, iş güvenliği önlemlerinin alınmadığını görüyoruz.

Geçmişte özellikle 1963'ten 1980'e kadar, Türk-İş'e bağlı sendikalarda, DİSK'e bağlı sendikalarda, tümünde toplu sözleşmeler aracılığıyla oldukça iyi haklar alındı. 1977'ye kadar ücretler arttı, '77'den sonra enflasyona bağlı olarak ücretlerde bir düşüş var. Ama diğer haklar; çalışma süresi, ücretli izin, iş güvencesi gibi konularda oldukça ileri hükümler sağlanmıştı. Yani işçiler tek tek işyerlerinde, kapitalizmin onları böldüğü işyeri, işkolu sınırları çerçevesinde, o sınırlar içinde kalıp mücadele ettiklerinde ileri haklar alabiliyorlardı.

Bir de, ikincisi, bununla bağlantılı olarak toplu sözleşme alanında mücadele yetiyordu. Yani siyasal alandaki mücadeleyi zorlayan bir hava yoktu. Şimdi '80 sonrasında Türkiye'de hakim sınıflar dünya ile de bağlantılı olarak, geçmişte çok daha kolay tanıdıkları belli hakları kısıtladılar. Toplu sözleşme, grev hakkına müdahale had safhaya geldi, grevler yasaklandı, toplu sözleşmeler yasaklandı. Bunun sonucunda gerek ücretlerdeki düşüş gerekse haklardaki yitimlerle birlikte işçiler belirli bir süre 'Osmanlı'nın yasağı 40 gün sürer' diyerek beklemeyi yeğlediler. Süre bitti ve '84 başında yeniden toplu sözleşme düzenine geçildiğinde bir umut daha vardı. 'Bu yeni toplu sözleşmelerle geçmişteki belirli hakları yeniden geri alabiliriz, telafi edebiliriz' diye düşündü işçiler, ama o da tutmadı. Bu nedenle işçiler giderek tek tek işyerlerinde, işkollarında birbirinden kopuk olarak mücadelenin geçmişteki kayıplarını telafi etmediğini yaşayarak öğreniyorlar. İkincisi de, salt toplu sözleşmeler alanındaki bir mücadelenin siyasal alandaki mücadele ile desteklenmediği takdirde ileri gitmediğini gördüler. Yani şöyle düşünersek, Türkiye'de işçi sınıfı kapitalizmin sonuçlarına karşı tepki duymaya başladı sınıf olarak. Geçmişte işçi aristokrasisinin etkisiyle, sendikalarda çeşitli biçimlerde yönetime gelmiş insanların etkisiyle, bu tepkisini sınıf olarak göstermiyordu, şimdi sınıf olarak tepkisini göstermeye başladı. Ancak bu kapitalizmin sonuçlarına tepki, kapitalizmin alternatifi siyasal örgütlenmelere destek verme noktasında değil. Onun için çok daha farklı şeyler lâzım. Ama şu anda Türkiye'de işçiler ilk defa sınıf halinde, işkollarını, bölgeleri aşarak kapitalizmin sonuçlarına tepki duyuyor. Burada insanlara düşen görev, kapitalizmin sonuçlarına karşı tepkiyi kapitalizmin kendisine karşı bir tepki haline dönüştürmektir. Bu olursa sınıf hareketinin potansiyeliyle Türkiye başka yerlere gider, ama bu olamazsa çeşitli biçimlerde heba olur bu potansiyel.

— Yani Türkiye'de işçiler geçmişten biraz da farklı olarak, ortak sorunlara karşı ortak bir mücadele vermeleri gerektiğini hissediyorlar diyebilir miyiz? İşçiler geçmişe göre daha fazla birlik içinde hareket etme eğilimindedir, bir bütün olarak, sınıf olarak mücadeleyi, tek tek fabrikalarda ya da bölgesel olarak mücadele etmenin ötesinde tercih ediyorlar diye ifade edebilir miyiz?

Y. KOÇ: Katılıyorum, ama burada şu noktayı vurgulamak lazım. '80 öncesinde işçi sınıfının çeşitli katmanları arasındaki çelişkiler çok büyüktü. 1980 sonrasında gelişmeler bu katmanlar arasındaki nesnel farkları ortadan kaldırdı. Yani '80 sonrasında gündemde olan salt bilinç düzeyinde insanların birlik eğiliminin ortaya çıkması değil. Birincisi, geçmiş-

62 • İŞÇİLER VE TOPLUM

te katmanlar, yani az gelişmiş ülkelere özgü bir işçi aristokrasisi diyebileceğimiz kesimler var küçümsemeyecek miktarda. Yaşanan ekonomik bunalımla birlikte bu işçi aristokrasisi ile —tartışılması gerek ama— işçi sınıfının diğer kademeleri, tabakaları arasındaki fark kapanıyor. Bununla ilgili konulardan biri olarak kamu-özel ayırımı ortadan kalkıyor. Geçmişte aşağı yukarı şöyle üç grup vardı: bir, teknelci işletmelerde çalışan işçilerin ücretleri çok yüksekti; iki, kamu kesiminde çalışanlar bir bütün olarak teknelci işletmeleri izliyordu, ücretler o kadar yüksek değildi, ama ücret dışı haklar ve ödemeler teknelci işletmelerin de ötesindeydi; üç, bunun dışında küçük işyerlerinde sendikasız bir kitle vardı. Bunlar arasında ortak mücadele olmuyordu. Aralarında çıkar çelişkisi belki yoktu, ama bir çıkar birliğinden de söz etmek o kadar kolay değildi. Bu ayrımlar ortadan kalkıyor. Kamu-özel ayırımı da kalktı. Kamu kapitalistleşiyor, yani geçmişte siyasal mülahazalarla kamu kesiminde kapitalist açıdan rasyonel olmayan işleyişler olabiliyordu. Arpalık olarak, siyasal destek olarak kullanılanları kapitalizm artık kaldırmıyor ve daha rasyonel işleyişleri gündeme getiriyor, kamudaki işçi-işveren ilişkilerini kapitalist ilişkiler haline dönüştürüyor.

Bunun dışında geçmişte olan o aradaki farkları kaldıran bir gelişme ise şu oldu: Geçmişte siyasal partiler oy alabilmek için çeşitli ve büyücek haklar verdiler. Yani Demokrat Parti döneminde de, Adalet Partisi döneminde de büyük haklar verildi. Cumhuriyet Halk Partisi bu işi genellikle kısıtlı tuttu. Ayrıca siyasal ilişkiler aracılığıyla işe yerleştirme de önemli bir rol oynuyordu. Bu da ister istemez işyerlerinde oy verilen ya da tutulan siyasal partinin işçi sınıfını bölmesine ve farklı saflaşmalara yol açıyordu. '80 sonrasında ANAP bu işi çok fazla yapmıyor, yani geçmişte CHP'nin, AP'nin yaptığı gibi yapmıyor. Bu nedenle geçmişte siyasal parti ayrımlarının nesnel çıkarları itibarıyla bölünebilen kesimler, bugün işçi sınıfı içinde birlikte tavır alıyor. Katmanlar arasındaki farkların kalkması; kamu-özel ayırımının kalkması ve bu konuda kapitalist işveren tavrının yaygın olması -yani o sosyal devlet vardı Türkiye'de çok sınırlı da olsa, onun yerine artık patron devlet diyoruz - devletin işçinin karşısına geçmişte olduğu gibi işçiyi gerektiğinde kollayan rolde değil, patron niteliğiyle yani sınıf niteliğiyle çıkması; bütün bunlar sınıfın birliğinin nesnel temellerini oluşturuyorlar. Bir de bunun ötesinde ANAP'ın işçilere karşı düşmanca olan tutumu ve sendikaları dışlayan tavrı da tam tersine döndürüyor işi. Baskı bir yere kadar panik yaratır, ama öyle bir nokta vardır ki, artık sendikaya sahip çıkmayan işçi bir süre sonra sendikasına sahip çıkmaya, kendi birliğine sahip çıkmaya başlar. Baskı birliği getirebilir. Sanıyorum o birlik eğiliminin arttığı, sınıf olarak davranma eğiliminin arttığı söylenebilir.

— İşçiler sendikalarına sahip çıkıyor ve sendikal mücadele daha da yaygınlaşıyor. Bu bir anlamıyla doğru. Ancak Türk-İş'e bağlı sendikalarda veya bazı bağımsız sendikalarda, işçiler sendika yönetimlerine tepki duyuyorlar. Sendika bürokrasisine karşı bir mücadele var ve bazı sendikalarda işçilerin oluşturdukları muhalefetler sendika bürokratlarını sıkıntıya sokuyor, onları tavizler vermeye zorluyor. Sendikalarla ilgili bu tartışmalar bir yanyıla DİSK'le de bağlantılı. Yani DİSK'in kapatılmasından bu yana süren tartışmalar var. Bu tartışmalar içinde kimileri Türk-İş dışında yeni sendikalar kurmayı ve giderek yeni bir konfederasyon oluşturmayı, ya da bir başka deyişle yeni bir DİSK oluşturmayı, öngörüyorlar. Bunun tam aksine Türk-İş'te birleşmeyi, sendikal birliği burada sağlamayı savunanlar var. Bu yaklaşımların yansısı işçilerin Türk-İş ya da buldukları diğer sendikalarda, fabrika örgütlülüğünü geliştirmeleri gerektiğini; sendikaların hem yönetimini almayı hem de sürekli denetlemeyi öneren ve yeni sendikaları ya da bir konfederasyonu işçi sınıfının bugünkü durumuyla bağlantılı olarak erken gören anlayışlar var. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz, neler öneriyorsunuz?

Y. KOÇ: Şimdi bir kere sendikalara tepkinin olması son derece doğal. Çünkü sendikaların eksiklikleri ve hataları var. Ama burada, DİSK iyiydi, Türk-İş kötü gibi bir anlayışa ben karşıyım. DİSK'e bağlı sendikalar içinde iyi işler yapanlar da, kötü işler yapanlar da vardı. Türk-İş'e bağlı sendikalar içinde de iyi işler yapanlar oldu kötü işler yapanlar da. Burada iyilikle kötülükten çok, ben sınıfın çoğunluğunun genel tavrını düşünüyorum. Türk-İş'e karşı belirli bir tepki var. Bu belirli tepki ne ölçüde bilinçli, ne ölçüde bilinçsiz bir tepkidir, önce bu soruyu sorma eğilimindeyim. Bundan kastettiğim şu: bilinçli tepki sendikacılık alanındaki alternatifleri biliyordur; yani, sendika içi demokrasinin geliştirilebileceği ve işyerlerinin boyutlarını aşan sağlıklı bir alternatifi vardır. Bir grup insan Türk-İş'e karşı bu anlamda muhalefet yapar ve bu sağlıklı bir yaklaşımdır, sağlıklı bir alternatiftir.

İkinci tepki ise şöyle: 1963-1980 döneminde Türkiye'de başka ülkelerle karşılaştırıldığında sınırlı olsa bile bir grev hakkı vardı. Ekonomi büyüyordu, bir bunalıma girilse bile bu bunalımın çözümü için önerilen acı ilaçlar 80'e kadar sürekli erteleniyordu. Bu nedenle büyüyen bir ekonomi içindeki sağ iktidarlar altında kötü yönetilen sendikalar bile somut yararlar sağlayabilirler. 1963-80 döneminde Türk-İş bu açıdan özellikle örgütlü olduğu kamu kesiminde oldukça iyi haklar aldı. Yani Türk-İş'e bağlı sendikalarla, DİSK'e bağlı sendikaların ücret düzeyleri karşılaştırıldığında —diyelim gıda işkolundaki kamu kesiminde— Türk-İş ve DİSK arasında büyük farklar yoktur. Gerçi özel işletme ve kamu kesimi diye fark vardır. Ama benzer işkollarında ve benzer nitelikteki işyerlerinde DİSK daha mücadeleciydi, büyük haklar aldı gibi bir olaya katılmıyorum. Toplu sözleşmeler karşılaştırıldığında bu çıkıyor. 1980'e kadar DİSK mümkün olduğunca üye kitlesini harekete geçirerek bu hakları alırdı. Türk-İş'e bağlı sendikalar kamu kesiminde örgütlü olduğu için üye kitlesini harekete geçirmeden, üst düzeydeki siyasal ilişkilerle bunu belirlerdi. 1980'e kadar Türk-İş'e bağlı pek çok işçi sendikası onun gücünü istemeden ve onu miting meydanına çağırmadan, onu tehlikeye atmadan ona haklar sağladı. Şimdi bu makina bozuldu. Türk-İş'e bağlı sendikalara üye işçilerin bir bölümünün tepkisinin nedeni, 'eskiden hak alırdı, şimdi almıyor' biçiminde. Yani geçmişte kendisi mücadeleye sokulmadan hak emanının mümkün olduğu koşullarda sağlanan hakların aynısını, bu kişiler yeni koşulların ortaya çıkardığı bedelleri ödemeksizin istiyor. Bir kısım işçideki tepki bu. Şimdi bunlar bilinçlenecek. Sendikalar çalışırsa bu süreç bunları bilinçlendirecek. Ama önemli olan bu işyerlerindeki öncü niteliğine sahip insanlar, yani yılların deneyimini yaşamış, gelişmiş olan insanlar. Kitleyi yönlendiren bilinçsiz değil, bu bilinçli insanlardan her işyerinde üç kişi, beş kişi vardır. Şimdi bunlar da şöyle bir tercih yapmakla karşı karşıya: Az sayıda insanla birşey yapılması mümkün değil. Bunlar sermayenin saldırısı karşısında çok öne çıktıklarında harcanabileceklerini biliyorlar. Yürürlükteki yasalar sendikal mücadeleye atılanları, siyasal mücadele verenleri korumuyor.

Bir de şunu gördük '80 sonrasında: İşyerlerinde bilinçli işçiler var, ama belirli bir gelecek henüz yerleşmediğinden bunlar henüz alternatif örgütlenmeleri doğuramıyor. Bu alternatif örgütlenme olayını siz de dergide ele almışsınız, ama bunlar belirli toplumsal altüst olma dönemlerinde yaşanır ve bu sendikaların aşılma noktasıdır. Mücadele geleceği bu alternatif örgütlenmeleri yaratamadı. Keşke yaratsaydı ayrı, ama yaratamadı. Sendikaların en işlevsiz olduğu koşullarda bile demek ki, gelenekler, görenekler ve birikim düzeyi bunları yaratmaya elverişli değildi henüz. İlerde yaratacak ve o noktalara gelecek, ama bugün gelemiyor. Ama bunlar —yarı doktor adamı candan, yarı imam dinden eder dedikleri gibi— yeterince bilinçli ve işçiyle bağı yeterli derecede olan insanlar değillerse, çok kolaylıkla yanlış bir eğilime kapılabilirler, hele özellikle geçmişte DİSK'i

yaşamamışlarsa. Çünkü DİSK, birçok çalışmada eleştirilmeden, insanların kafasında ideal bir sendika tipi haline getiriliyor. Halbuki sizin o yazıda ele alınmamış bazı noktalar var. DİSK'in İzmir Bölge Temsilciliği, DİSK'e bağlı ASİS sendikasının karşısında ve ağaç işkolunda yeni bir sendika örgütleyebiliyordu. Keramik-İş'in karşısında, Beton-İş diye bir sendika örgütleyebiliyordu. Temsilci olabilmek için konulan koşullarda, delege olabilmek için konulan koşullarda olağanüstü anti-demokratik hükümler vardı. Şimdi bu bilinçli işçiler arasında DİSK'in ayrıntılı bir biçimde tartışılmadan kafalarda idealleştirilmesi, alternatif arayışlarını kolaylaştırıyor, ama bu kişiler şunun da farkındalar ki, bugün işçiyi sonuçları belli olmayan, insanların üzerinde hemen anlaşma sağlayamadıkları ve sağlayamayacakları bir alternatife götürmek mümkün değil.

Bir de bilinçli insanlar var. DİSK'i de yaşamış olan bu bilinçli insanlarda benim gözlediğim, bunların DİSK'e geçmişte büyük işler başarmış bir örgüt olarak değil de, hataları ve sevaplarıyla Türkiye sendikacılık hareketinde yeni bir dönem açan, ama bir sürü hatanın da yapıldığı, insanların birbirini yediği ve '80 geldiğinde iç kapışmalar ve tartışmalar nedeniyle işçiyi harekete geçirme potansiyelini büyük ölçüde yitirmiş bir yapı olarak bakmalarıdır. Bunlar sınıfın desteğini sağlayıcı, belki daha uzun vadeli politikaları tercih ediyorlar. Bu da onları açıkçası buldukları sendikal yapı içinde sendika içi demokrasiye zorluyor. Daha uzun zamanda esas olan işyerlerindeki işçileri yetiştirmektir. Çünkü sendika, işçi sınıfı mücadelesi içindeki araçlardan yalnızca biridir; kapatılabilir/kapatılmaz, başka alternatifler doğar/doğmaz, ama burada insan unsuru önemlidir. Bu bilinçli işçiler meseleleri tartışıyorlar, çok basit gibi düşünülen ve bilinen konuları gündeme getiriyorlar. Sizin dediğiniz gibi sendika, şube yönetimlerine aday oluyorlar, kooperatiflere aday oluyorlar, birşeyler kaynıyor bu anlamda. Bu tavır işçi sınıfı içindeki geçitli farklı eğilimlerin kenara itildiği ve ortak sorunlar karşısında farklı katmanlar arasındaki nesnel farkların ortadan kalktığı süreçle birleştiğinde, sınıfın toplu hareketi gündeme geliyor. Ama bunu çok zorlamamak lazım. Yani çipeğe çok fazla gübre verirsiniz onu yakarsınız. Bu bir süreçtir, bir biriktirmedir ve gelişmeler olumlu. Bu anlamda bir taraftan eleştirirken, bir taraftan da sendikaya değil, örgütlülüğe sahip çıkmakla bu olay—örgütlülük sendikadır, kooperatiftir, birlikte mal almaktır, birlikte ufak tefek şeyler yapmaktır—ve bu eğilim güçlenir.

— Bu son söylediklerinizde birşey özellikle ilgimi çekti, o da alternatif örgütlenmeler sorunu. Sizin de belirttiğiniz gibi yoğun hareketlilik dönemlerinde, alt-üst oluş dönemlerinde işçi sınıfının komiteleri, konseyleri gibi alternatif örgütlenmeleri ortaya çıkıyor. Peki böylesi dönemler dışında, işçi hareketi içersinde alternatif örgütlenmelerin oluşması mümkün değil mi? Yoğun hareketliliğin olmadığı dönemlerde işçi hareketi nasıl örgütlenecek? Mücadele organları neler olacak? Mücadele anına ve koşullara göre işçiler önemli bir hareketlilik ortamında bulunmasalar bile, kendilerinin yönettikleri ve denetledikleri fabrika örgütlerini oluşturmamalı mıdır? Sendika bürokrasisine karşı mücadelelerinde, sendikayı denetlemelerinde hatta yönetmelerinde ne tip örgütlülükler geliştirmeleri gerekir?

Bir de bu sorulara ek olarak, dünyada sözünü ettiğimiz bu alternatif örgütlenmeler sorunuyla ilgili ve Türkiye'deki sınıf mücadelesiyle bağlantılı olarak üzerinde durulabilecek ne gibi deneyimler var? Siz de çeşitli yazılarımızda, örneğin 'Türk-İş Neden Böyle? Nasıl Değişecek' isimli kitabımızda İtalya-Torino'da yaşanan alternatif örgütlenmeler gibi örneklere değiniyorsunuz.

Y. KOÇ: Birincisi, bu bir Türkiye olayı. Bir Hollandalı ile konuşuyorduk. «Türk işçilerinin kafasında Türkiye'ye dönüp işyeri açmak var; Hollandalı işçinin kafasında kesinlikle böyle bir olay yoktur» dedi. İnsanların işçileşmeleri süreci salt mülksüzleşmeleriyle tamamlanmıyor. Kafaların da gerçekten mülksüz olmasıyla birlikte sorunların çözüleceği ortamı özlemesi olayı var. Şimdi Türkiye'de, sanıyorum bir kere alternatif örgütlenme konusu gündeme geldiğinde insanların kafalarının işçi olarak çözüm arayan, işçi olarak kurtuluş arayan kafalar haline dönmesi son derece önemli. İkincisi, ne zaman ortaya çıkıyor bu alternatif örgütlenmeler? Bunların başarılı olduğunu gördüğüm çok ufak deneyimler olabilir ama tek tek bu deneyimlerin sınıfın tümüne yaygınlaştırılabildiği durumlar iki türlü.

Birincisi, işçi sınıfının bir sendikal örgütlenme geleneği vardır, faşizm gelir ve bunu yokeder, yani sendikacılığı yokeder veya kendi denetimi altında sendikalar kurar; bunun alternatifi gelişir. İkincisi, sendikalar işçi sınıfının belirli dönemlerde kullandığı araçlardan biridir ve düzenle bütünleşmişlerdir. İlk ortaya çıktıklarında düzen karşıtı örgütlerdir, ama daha sonra düzenle bütünleşmeyi yeğlemişlerdir, düzen de onları kendisi ile bütünleştirmeyi yeğlemiştir; onlar düzenin sınırları içinde, düzenin koyduğu kurallarla oynamayı, o kurallarla düzeni bir ölçüde reformlara tabi tutmayı öneren örgütlenmelerdir. Öyle dönemler olur ki, öyle alt-üst oluş dönemleri olur ki, sendikaların o düzenin içinde oynamayı öngören yapısı yetmez ve bu aşılır. Şimdi bunun dışında şu tür olaylar da olabilir. Sendikaların işlevinin farklı olduğu —bir Güney Afrika'da COSATU denilen örgütün durumu— burjuva demokratik devrimde işçi sınıfının sendikaları aracılığı ile daha etkin rol alabildiği ve diyelim demokratik niteliği ağır basan bir devrim mücadelesinde işçilerin fiili öncülüğünün de olup demokratik devrim aşamasının aşılabildiği deneyimler olabilir. Sendikalar kendilerini aşan görevler üstlenebilirler ve siyasal partiler de belli durumlarda sendika görevini üstlenebilirler. Ama bunun dışında sendikalar içinde demokrasinin şu ya da bu ölçüde uygulanabildiği veya savunulabildiği koşullarda ve sendikaların alternatifi olarak değil bütünleyicisi olarak yapı ve tüketim kooperatifleri veya yardımlaşma sandıkları da var olduğu durumlarda başarılı alternatif örgütlenmeler bilmiyorum. Geniş kitleleri kapsayan devrim dönemleri ya da faşizm dışında mevcut yasal sınırlar içinde sendikalar reformlar için uğraşır. Belirli değişikliklerin yapıldığı reformlar, reformcu bir anlayışla olabilir veya reformlar aracılığı ile sınıfın toplumu değiştirme gücünü artırmayı amaçlayan bir anlayışla olabilir. İster reformcu bir anlayışla olsun, isterse reformlar aracılığıyla toplumsal yapıyı dönüştürecek olan toplumsal gücü harekete geçirmeyi amaçlıyor olsun, sendika demokrasisinin uygulanabildiği birimler olduğunda veya en azından savunulabildiği koşullarda geniş kitleleri harekete geçiren alternatif yapıları bilmiyorum.

69-70'de İtalya'da oldu. Özellikle Torino ve çevresinde fabrika işgalleri vardı. Onun da tek nedeni vardı. Üç sendikal konfederasyon birbirleriyle yoğun bir mücadele içindeydi. Sendikacılık hareketinin 1920'lerde tümüyle sağa kayması, İtalyan Sosyalist Partisi'ni desteklemesi, devrimci dönem ve sendikaların aşılmasının dışında sendikal enflasyon vardır ve üç konfederasyon birbirleriyle mücadele etmektedir. Mücadele koşullarında işyerlerinde işçi komiteleri doğar, fakat üç konfederasyon ortak tavır almaya başladığında bunların yerini sendikalar alır. Yani, onun için ben barış dönemlerinde —evrim dönemleri diyelim, öyle bir tanım kullanmak gerekiyorsa— sendikaların iyi ya da kötü işleyen biçimlerinde, işçi sınıfının bugüne kadarki deneyimleri içinde, işçilerin kapitalizme kar-

şı tepkilerini ifade ettikleri ve örgütlendikleri ana birimler olduklarını düşünüyorum. Ama sendikaların işlevlerini sınırlı tutuyorum. Onların ne anarko-sendikalistlerin yüklediği gibi toplumun devrimci çekirdeği olduklarını ne de toplumu dönüştürmede aktif görevlerinin olmadığını düşünüyorum. Böyle bakıldığında sendikalar dışındaki alternatiflerin pek kalıcı olmadığını düşünüyorum.

Sendikalar nasıl daha iyi işler hale getirilir? Bu bir kere insanların niteliği ile bağlantılıdır. Tüzük hükümleri bir yere kadar önemlidir. Tüzüğe siz istediğiniz kadar demokratik hükümler koyun, insanların evlerinden başlayan bir demokratlaşma, hesap sorma, eleştirme anlayışları yoksa, tüzük hükümleriyle bir yerden öteye sendika içi demokrasi sağlanamaz. Ben bu işe Türkiye'deki demokrasi olayıyla bağlantılı bakıyorum. Türkiye'de demokrasi yerleştiği, insanlar oy verdikleri siyasal partiye sahip çıktıkları ölçüde, oy verdikleri sendikaya ve yöneticiye de sahip çıkarlar. Bu ise bir günde olacak bir iş değildir. Bu bir süreç ve işçilerin bilinç düzeyinin, işçilerin genel kültür düzeyinin yükselmesi işidir. Hatta bu işçilerin vasıf niteliği ile de ilgilidir. İşçi sınıfı hareketine potansiyelini veren, onun ezilmesi değil sömürülmesidir. Sendikaların hiç birinde en fazla ezilen işçiler yönetici değildir, aksine vasıflı olup işten atıldığında bir başka yerde kolaylıkla iş bulabilecek adam önder nitelik kazanır. Sendikalarda bu nitelikteki insanların sayısının artması, hesap soranların sayısının artması, dünyaya en basit ilişkilerde bile bir demokrat gibi bakabilen insanların sayısının artmasıyla doğrudan orantılıdır. Evde adam çocuğunu dövüyorsa, sendika yöneticisi olduğunda ve fırsat bulduğunda da başka işler yapar. Bu aslında biraz da insanın kendi içindeki özdenetim ve örgütteki diğer insanların hesap sorabilme alışkanlığı ile bağlantılı bir şeydir.

— Denetleme olayı, hesap sorma olayı konusunda ben yine de şu soruyu sormak istiyorum: İşçilerin, denetlemeyi kendi organlarıyla tabandan yapmaları, bürokratlaşmayı önlemek bakımından da bilinçlenmiş işçilerin tek tek yapacakları eleştirilerden ve denetimlerden daha etkili olmaz mı? Bu tabandan işçilerce geliştirilecek bazı alternatif örgütlenmelerin, bugünkü mevcut sınırları ve sınırlı sendikal demokrasiyi aşmada yararı olamaz mı?

Y. KOÇ: Olur da, burda benim hep söylemeye çalıştığım nokta şu: Belirli organlarla, denetleme eğilimi olmayan insanlar denetletirilemez. Ama denetleme eğilimi olan insanlar, belirli organlarla daha kolay ve daha etkin bir denetim sürdürebilirler. Bunu şunun için söylüyorum; mesela eskiden DİSK'e bağlı Gıda-İş'de konsey lafı vardı. Şimdi bir sürü insan buna belirli bir dönemde içerdiği anlamı atfediyor. İlgisi yoktu. Yahut Yeraltı Maden-İş'in tüzüğünde konseyler vardı; bunlar işlemiyordu benim bildiğim kadarıyla. Maden-İş'te üniteler vardı ve ünite temsilcisi seçilirdi. Her 20 kişi bir ünite oluştururdu. Olmuyordu. İşyerlerinde 1/5 imza ile bir olağanüstü kurul toplama bile bir denetim imkanındır. Sendika içi demokrasinin geliştirilmesi için ille de yeni organlar, yeni birimler gerektiğine inanmıyorum. 1/5'le olağanüstü genel kurul toplanması demek, denetimin genel kurul aracılığı ile her zaman yapılabilmesi demektir. Tıkır tıkır işliyor muydu? İşlemiyor, mahkemelere gidiliyor, ama sonunda genellikle oluyordu. Eğer yönetim, sendikacıyı değiştirerek işçinin yönetime katılmasını sağlamayı istiyorsa, o zaman çeşitli temsilci toplantıları veya işyerleri düzeyinde alt örgütlenmeler filan yapılabilir.

Sendikanın dışındaki alternatif örgütlenmeler aracılığı ile sendikaların denetimi olur mu? Bunlar derhal birbirinin rakibi olurlar. Yani hem ben senin alternatifinim diyorsunuz, hem de onu denetlemeye kalkıyorsunuz. O yapı buna izin vermez, yani dışlar. Özel-

likle işsizliğin arttığı koşullarda, işçiye somut yarar getirmeyen alternatif örgütlenmenin, işçiye toplu sözleşme aracılığı ile somut yarar getiren sendika karşısında kitlenin gücünü arkasına almasının imkanı yoktur.

— Bunlar birbirine rakip olurlar diyorsunuz..

Y. KOÇ: III. Enternasyonal'in kararları var bu konuda. Birbirlerine alternatif değil, tamamlayıcı olmalıdırlar diyor. Mesela 5. Kongre'de, 1924 yılında alınan bir kararda, 'fabrika komiteleri hareketi başlatmak' diye bir bölüm var: «Fabrika komiteleri, proleter örgütlerinin yeni bir biçimidir. Bunlar yeni ve gerçekten devrimci bir sendikacılık hareketine yol açacaklar, işçi temsilcileri konseyinin çekirdeğini oluşturacaklardır.» 1923'teki sendikal soruna ilişkin bir kararda ise «Fabrikalardaki çalışmanın ağırlığının ve mücadelenin fabrika komitelerine kaydırılması kesinlikle hiç bir biçimde bu komitelerin sendikal örgütlenmelerin yerine geçecekleri anlamına gelmemelidir. Bu işçilerin hareketini zayıflatacağı ve o nedenle kesin bir biçimde reddedilmelidir.» deniyor. Bu hiç bir şekilde işçi hareketi ile sendikal hareketin birbirinin alternatifi olması gibi bir anlayış değildir. Bunlar birbirine destek verir, ama alternatif olmaya kalkıldığı anda, sendika işçiye somut bir şeyler —ücret zammı, güvence— getiriyor, işyeri komitelerinin ise getirebileceği hiç bir şey yoktur. Sendikanın alternatifi anlayışıyla kurulan bir işyeri komitesi, devrim döneminde sendikayı aştığı için alternatif olarak bir yerlere gider, bir şeyler yapar. Ama somut şeyler getiremediği, pek bir şey elde edilemediği takdirde, işçinin geniş kesimlerinin desteğini alması söz konusu değildir. Alamadığında ise zaten bitti demektir.

— Peki soruna bir de sendika içi demokrasi meselesinden yaklaşırsak. Sendika içi demokrasi nereye kadar varolabilir?

Y. KOÇ: Ülkede demokrasinin olduğu kadar.

— Öyleyse sosyalistlerin 'ülkede varolan demokrasi kadar olan' sendikal demokrasiyi aşmaya çalışan, farklı bir demokrasiyi, işçi demokrasisini, en azından belli temel yönleriyle işçi hareketine yerleştirmeyi hedefleyen bir perspektifleri yok mudur?

Y. KOÇ: Hayır, o anarko-sendikalistlerin perspektifidir. Yani, kapitalizm içinde gelecek toplumun çekirdeği anlayışıdır o. Sendikaların işlevleri son derece sınırlıdır. Sendikalar bir tepkinin örgütlenmesinin ötesine, genellikle, gidemezler, gidemiyorlar. Yani ben ata biniyorum, bu at sendika. Atın hızı, diyelim saatte 30 kilometredir. Bu at iyi bir arap atı bile olsa, zorladığınızda çatlatırsınız. Ben diyorum ki, ata binelim, ata binerken araba da oluyor, gün gelir arabaya da bineriz, 80-100 kilometre hızı da arabayla yaparız. Sendikalara, onların kaldıramayacağı işlevler yüklememeli. Düzen-içi örgütlerdir sendikalar. Diyelim, para yeme işi varsa o ülkede, bu sendikalara da yansıyor, çünkü toplunun aynasıdır sendikalar.

— Peki o zaman daha değişik bir açıdan soralım; o 'araba' ne olmalı?

Y. KOÇ: O farklı dönemlerde kitlenin kendiliğinden gelen hareketinin kapitalizmin alternatifini benimsediği dönemdir. Sendikalar kapitalizmin sonuçlarına bir tepkidir. Avrupa'daki sendikaların tüzüklerinde sosyalizm filan yazar, ama bu kapitalizme bir tepkidir. Öyle dönemler olur ki, yoğun yoksullaşma yaşanır, savaş vardır, çeşitli baskılar vardır ve

çeşitli nedenlerle artık mevcut kapitalist sistem içinde sınıfın bir bütün olarak çözüm arama olanaklarının sınırına gelinmiştir. Sosyalistlerin sunduğu alternatif kabul edilir. O dönemde bunun adı belki konseyler olur, belki sovyetler olur, sınıfın kendisi onun adını bulur ve bizde belki tümüyle farklı olur.

— Bu perspektifle değerlendirecek olursak, bugün Türkiye'deki durum işçi hareketi açısından, nedir?

Y. KOÇ: Kesinlikle sorun bu değil bugün. Sınıfın bir bütün olarak alternatif aradığı bir dönemde değiliz. Daha önce de söyledim, sınıf kapitalizmin sonuçlarına tepkiyi birlik-beraberlik içinde göstermeye başlıyor. Daha sınıfın bir bütün olarak —bir bütün olarak derken, belki her bir bireyin değil, ama ağırlıklı olarak sınıfın— kapitalizm dışındaki alternatifleri benimsemesi döneminde değiliz Türkiye'de.

— Peki, bu tamamen kendiliğinden mi olacak? İşçilerin kapitalizmi aşmalarına yardımcı olacak bazı araçlar olmayacak mı?

Y. KOÇ: Bakın, sınıfın sıradan unsurlarını alternatif örgütlerde örgütlemek bunun aracı değildir. Sosyalistlerin siyasal çalışması, genellikle bizim dışımızda olan koşulların oluşturduğu zeminin bir an önce daha ötelere gitmesini sağlar. Ama sosyalistlerin bilinçli çalışması, kitlenin bilinçsiz kesimlerinin alternatif örgütünden farklıdır. Sınıf bilinci olabilir, ama sosyalist siyasal bilinç ayrıdır. Anlatmaya çalıştığım olay şu: alternatif kitle örgütlenmeleri, geriye gidise tepki ve ileriye gidis karşısında sendikaların yetersizliği durumu yoksa, istisnai durumlar dışında kitleleri kapsamıyor, ki o da geçicidir. Kitle zaten o düzeyde olsa daha başka bir şeyler yapar. Ama siz kitleyi o düzeye getirmek için onu öngörüyorsunuz. Sıkıntı orada.

— Öyleyse, sizce sosyalistlerin sendikalar karşısındaki tutumları ne olmalı? Nasıl çalışmalılar sendikalarda? Bilinçli işçilerin, sosyalist işçilerin sendikaların yönetimlerine gelmeleri sorunları çözer mi? Mesela bugün sendikaların yönetimlerine sosyalist işçilerin geldiğini farzetsek; O zaman ne olur? Taban örgütlenmeleri olmadan ne değişir? Bugün getirilip dayatılmış sınırları aşabilirler mi? İşçi hareketinin mücadelesini ilerletebilirler mi?

Y. KOÇ: Şimdi bir kere sosyalistler işçilere nasıl bakar? Ben işçilere ezildikleri için sempati duymuyorum. Sendikalara bakış, işçilere bakıştan farklı değildir. İşçiler eziliyorlar, yahut işte ne güzel sendikalar var gibi. Sendikalara bakış da bu genel çerçevede içinde dönemden döneme ve bizim gücümüze göre değişiyor. 1919 yılındaki İtalya gibi olsak, işçiler çeşitli nedenlerle İtalyan Sosyalist Partisi'ni daha fazla yeğlerler. İtalya için hep söylenen bir olay var. İşçiler sendikali olmadan önce Sosyalist Parti üyesidir. Çünkü çok farklı bir gelenek. Böylesem sendikalara bakışım farklıdır; Norveç'te, İsveç'te sosyal demokratların, Avrupa standartlarında olsun sosyalistlerin, sendikalara bakışı farklıdır, bizde farklı. Bir kere genel bir bakış olmaz. Bu işçi sınıfının birikimine, işçi sınıfının genel özelemlerine, kapitalizme tepkisine bağlı olarak dönemden döneme ve ülkeden ülkeye değişir. Genel bir şey var; sendika işçi örgütlenmesidir. İşçi sınıfı da düzenle ilişkileri olan yeni bir toplum kurma potansiyeli taşır.

Kadınlar ezilebilir, ama kadınlarla yeni bir toplum kuramazsınız. Çünkü kadınların mevcut ilişkileri, onları daha öte bir dünyaya götürmez. Yahut çevrecinin ilişkileri vardır,

ama o da insanı daha öteye götüren bir çelişki değildir. Milli mesele nedeniyle ezilenler vardır, ama bu beni çok da ilgilendirmiyordur, çünkü burada öteye giden potansiyeli görmüyordum. Bu açıdan baktığımda, bence sendikalar ücret almanın ötesinde sınıfa kendi gücünü öğreten yerler olmak zorundadır. Bence bir sosyalistin bugün Türkiye'de sendikalardan bekleyebileceği, sendikalar aracılığı ile sosyalist siyasal bilinç vermek değil, sınıfın kendi özgücüne güvenmesi, kendi gücünü kullanarak gelişmesi ve dayanışmasını sağlaması, diğer sınıflarla olan ayrılıklarını ve çelişkilerini öğrendiği bir yapı haline gelmesidir. Sendikalara bugün Türkiye'de bundan daha öte görevler yüklersem, bunu bütünlüğe götürememiş olurum.

Bu çerçeve içinde bugün sosyalist bir işçi nasıl ve hangi programla sendika yönetimine gelebilir? Ne yapar? İşçiler sendika yönetimine gelen insanların çoğunun siyasal görüşünden önce, mesela şube yönetimindeyse onların işçinin günlük sorunlarıyla ilgilenip ilgilenmediğine bakar. Meselelere sahip çıkıyor mu, dolaşüyor mu, çayını içiyor mu ve beni adam yerine koyup konuşuyor mu? Böyle şeylere önem verir işçiler, değerlendirir. Bizim sosyalist işçi arkadaşların bir bölümünde görülen bir hata ise 'bunlar bir şey anlamaz' tavrıdır. Ama buna karşılık siyasal bilinci bu kadar gelişmemiş bir insan oy alabilmek amacıyla ya da onları sevdiği için gidip onlarla konuşuyor. Bir kere, bir zorluk var ve bunu aşmak gerekiyor. Sosyalist bir işçi yönetime gelirse ne yapacak? Bence yapması gereken sınıfın iç örgütlülüğünü geliştirmek, yani toplantılar yapmaktır; işçinin, en alt bilinç düzeyindeki işçinin bile tartışmalara katılabileceği toplantılar düzenlemektir; çocuklar arasında ilişkiler kurmak, çocuk klüpleri kurmaktır; sendikaya ek olarak kadınlar arasında ilişkiler kurabilmek, evlerdeki kadınların bilinçlenmesini sağlamaktır. Çünkü ileride işçi olacak çocuğu yetiştiren evdeki kadındır, o nedenle sendikayı işyerinin dışına çocuğa ve kadına taşımaktır; diğer alanlarda da işçi sınıfının birlikte davranış alışkanlığını geliştirmektir. Spor klübü bile çok basit görünür, ama işçi yanından hareketle kurulan bir spor klübü bile kendi özgücüne güveni sağlar. Yani adam Konyalılar derneğine gideceğine, hemşerilik bağlarını ön plana çıkaracağına, metal işçilerinin oluşturduğu metal-spora gitsin, Fenerbahçeyi tutacağına metal-sporu tutsun. Bu tür ufak tefek gibi gözükten şeyler işçinin bakışında hemşeriliği, din-mezhep ayrımlarını, köşeyi dönme umutlarını ortadan kaldırmada büyük bir birikim yapıyor.

Sendikada, sınıfın büyük bir kısmının sosyalizme kazanılacağı beklenmemelidir, yani bir ülkede sınıfın büyük bir çoğunluğu evrim dönemlerinde sosyalizme kazanılıp devrim olmamış. Bu bir zamandır, bir süreçtir, kadroların yetişmesidir. İnsanlar sosyalist siyasal bilinç öncesinde, işçi olma bilincini özümsemelidir. Para biriktirip bir dükkan açma hayali gerçekten sona ermelidir. İnsanlar daha faal, daha politik kılınmalıdır. Bizden farklı düşünebilirler, ben de düşünürüm. Eğer sosyalist bir işçi sendikalar aracılığı ile dünyayı değiştirme gibi büyük programlara çıkarsa, üç ay sonra genel kurul toplarlar ve indirirler adamı. Sendikaları siyasal partilerin işçi kolları haline döndüren genel kurulda gider ve ondan sonra da devrilen arkadaş işçilere küfretmeye başlar, 'bunlar beni anlamadılar' diye. Bu tür olayları '80 öncesinde gördük. O, 300-400 üyeli, çeşitli siyasal eğitimlerin işçi kolları niteliğini kazanmış küçük küçük sendikalar hiç bir işe yaramadı. Önemli olan sınıfın bütününe kavrayabilmektir.

— Yönetimde bilinçli sosyalist işçiler de olsa ekonomik açıdan bile haklarını korumaları çok zor...

Y. KOÇ: Bakın, çok zor şu nedenle: '80 öncesinde belirli bir işyerinde işçilerin büyük özverisiyle belirli hakları almak mümkündü. Bugün —işin iyi yanı— geçmişte sınıfın tek

tek işyerlerinde verdiği mücadele, sınıfın bir bütün olarak vermesi gereken mücadele haline dönüştü. O nedenle, bir tek işyerinde kazanılan mevzi ile cephenin bütününde bir başarı kazanmak mümkün değil. İşçiye bu anlatıldığında işçi anlıyor. Yani işçi kendi somut yaşantısından bir işyerinde verilen mücadelenin son derece sınırlı olduğunu, yönetici ne kadar yetenekli ve dürüst olursa olsun bir yerden öteye gidemeyeceğini biliyor. Karşımızda tek tek işverenler yerine, bir bütün olarak burjuvazi var artık. Türkiye’de bundan sonra her toplu sözleşme, sermayedarlar, servet sahipleri ile işçi sınıfı arasındaki bir mücadeledir. Bugüne kadar böyle değildi. Olay çok boyutluluk kazandı ve genişledi. Bu iyidir. Bu gelişme tek tek sendika yöneticilerinin işini belki zorlaştırmıştır, ama sınıfın sınıf mücadelesine çekilmesini sağlamıştır. Gel gelelim o sosyalist işçimiz orada mutlaka sosyalizm propagandasını da yapacaktır. Onu siyasal partisi kanalıyla yapacaktır. Sendikalar sosyalizmin iktidar mücadele araçları değildir. Sendikalar sosyalizmi benimseyebilir. Sendikaların yönetiminde sosyalizme inanmış işçiler bulunabilir. Ama sendikalar işlevleri sınırlı araçlardır. Siyasal parti çalışsın, uğraşsın, kendi tabanını genişletsin yapabiliyorsa.

— **Toplu sözleşmelerin bugün pek bir işe yaramadığı bir çok işçi tarafından söyleniyor. Yani toplu sözleşmelerle alınan ücretler çok kısa dönemler içinde eriyip gidiyor. Bu duruma ilişkin olarak neler önerilebilir? Mesela eşel-mobil sistemi tartışıldı bir ara. SHP’nin de bu yönde bir önerisi oldu. Tabii bunlar kalıcı çözümler değil, ama kısa vadede bu ücret-enflasyon çıkmazına karşı neler önerilebilir?**

Y. KOÇ: Bakın, eşel-mobil filan birer araçtır. İki sınıfın karşı karşıya geldiği durumlarda amaçlanana ulaşmak için, ücretlerin fiyat artışlarına eşitlenmesi de başka şeyler de kullanılır. Ama bu sorunu çözümüyor. Bunu yaptırtacak ve onu aştırtacak gücüm olsa ben zaten onu aşarım. Bugüne kadar akıl etmedik de eşel-mobil uygulanmıyor ve bizim ücretlerimiz azalıyor değil. Bugün uygulanan ekonomik modelde benim ücretlerimin düşürülmesi gerek. Toplam emek içersinde, üretken olan emek çok azaldı. Üretken olmayan emeğin ve sermayenin üretken olmayan alanlardaki işgücü maliyetinin düşürülmesi için belirli bir süre içinde işçiyi daha yoğun bir şekilde çalıştırırız. Yani nispi artı-değeri arttırmaya çalışırız. Çalışma süresini arttırmaya çalışırız. Ya doğrudan ücretleri azaltmaya çalışırız, ya da sosyal güvenlik harcamalarını azaltarak, devletin ücrete katkısını azaltmaya çalışırız. Bütün bunlar kullanabileceğiniz yöntemler. Sistem şimdi böyle. Yani ücretler, eşel-mobil sistemi akla gelmediği için değil, işçi sınıfı buna karşı direnemediği ve ücretlerin bu sistemde düşmesi gerektiği için düştü.

Aslında sistem, işçi sınıfı mücadelesi açısından çok olumlu koşullar yaratıyor. Açıkçası, toplu sözleşmelerin işe yaramaması, işçi sınıfı açısından üzülecek değil, sevinilecek bir durumdur. İşçiler tek tek işyerlerinin boyutlarını aşıyorlar. Kısa vadede ücretlerin arttırılmasının yolunun genel siyasal mücadeleden, sınıfın bir bütün halindeki mücadelesinden geçtiğini anlatmak; toplu grevlerin ve işyerlerinde toplu sözleşmelerin bir arada götürülmesi gerektiğini savunmak; bunun da ötesinde sendikal yapıyı güçlendirici alternatif örgütlenmelerle sınıfın iç örgütlülüğünü geliştirmek, kooperatifler, yardım sandıkları örgütlemek gerekir. Toplu sözleşmelerde işçinin alım gücü düşüyor. Nasıl arttırırım diye değil, ne yapabilirim de işçilerin ücretlerinin toplu sözleşmelerle arttırılmadığı bu yapı içinde siyasal mücadelenin yaygınlaştırılması gerektiğini anlatırım ve mevcut toplu sözleşmede alabildiğimi alıp, azami yararı sağlarken, işçinin örgütlülüğüne yeni boyutlar kazandırırımı düşünmek gerek.

Sistem, sermaye ile emeği sınıflar olarak karşı karşıya getirdi. Siyasal mücadele olmadan benim toplu sözleşmelerle birşey yapabilmem, bu çarkı tersine döndürmem müm-

kün değil. Tabii elimden geleni yaparım. Ama hakın sınıflar benim işgücü maliyetimi düşürmek istediklerinde iki yol izlerler; ya baskı uygularlar, ki baskı uygulandığında 12 Eylül sonrasında olduğu gibi, sendika bitmiştir ve enflasyonu yüzde 30'lara kadar düşürmüşlerdir. Ama baskı uygulayamayacakları bir noktaya gelindiğinde benim cebimdekini çalmak için enflasyonu kullanırlar. Enflasyon doğanın getirdiği bir afet mi ki, ben kendimi enflasyona karşı eşel-mobil ile koruyayım. Enflasyon başının azaltılması gerektiği koşullarda, işgücü maliyetinin düşürülmesinin bir aracı. Yani bu hakim sınıfların bu sistemde bilinçli olarak kullandıkları bir araçtır.

— Söylediklerinizde dikkatimi çeken bir nokta oldu. Etkili bir yöntem olarak toplu grevler dediniz. Ya genel grev konusunda ne düşünüyorsunuz? Bugünkü koşullarda genel grev önerilebilir mi?

Y. KOÇ: Önerilebilir, ama gerekli çalışmayı yaptıktan sonra. Bu kolayca başarılabilir mi, henüz bilemiyorum. Benim korktuğum şu: Sermaye her zaman sağdan vurmaz, bazen soldan da vurur. Bazen keskin şeylerle de vurur. Eğer genel grev öncesinde işyerlerinde iyi çalışma yapılmazsa, öncü işçiler namus belasına bu genel greve çıkarlar ve bir kadro kıyımı ve demoralizasyon olur. Kitlenin bir daha harekete geçirilmesi mümkün olmaz. Gerçekten hangi noktada genel grev gündemdeki bir sorundur. Bu uzun vadedeki gündemin bir maddesi olabilir. Bugün olur mu? Yenilgi olmamalı, yani öyle bir dönem olabilir ki, işçi sınıfı gelişkin mücadelesi içinde bir de yenilgi alabilir. Ama ölü toprağının yavaş yavaş kalktığı dönemlerde yenilgi olmamalı. Sendikaların, işyerlerinde siyasal nitelikteki işçilerin çalışmalarını gözden geçirmek lazım.

— Türkiye'nin bugünkü koşullarında tepeden alınan kararlarla genel greve çıkmak mümkün olmaz kanımca. Olursa da amacına ulaşmayacağı gibi, işçi hareketinin gelişimini de ters yönde etkileyebilir. Başarısız olduğunda sınıfı demoralize eder ve böyle bir başarısızlığa işçi sınıfı mücadelesinin tahammülü olmadığını düşünüyorum.

Y. KOÇ: Yok hayır. Onun için bütün unsurların iyi çalışması gerek.

— Peki Türkiye'de genel grev denemeleri ile ilgili neler söylenebilir? Genel grev denemelerinin sınıf hareketine kattıkları neler oldu? Böyle deneyler var mı? Örneğin bir 15-16 Haziran'ı nasıl değerlendirebiliriz?

Y. KOÇ: 15-16 Haziran ne ölçüde bir genel grev bir kere bilemiyorum. Bir kere bölgesel bir hareket. Bölgesel bir genel grev denebilir. Çok önemli bir olay, bir kendiliğinden hareket o. Kendiliğinden hareket temelinde gelişmeyen hareketlerin iktidarı aldıktan sonra ileriye gidiş ve iktidarı denetleme potansiyeli olmuyor. Kendiliğinden hareketin gelişmesi son derece önemli. Bu olaya bazılarının yaptığı gibi küçümseyerek bakılmamalı. '76 DGM direnişi o kadar başarılı olmadı. İstanbul yöresinde etkiliydi. Ama sınıfın bütünü açısından önemli değildi. 20 Mart '78'de kısa süreli bir direniş olmuştu ve o önemliydi. Ancak sınıfın tümünü kapsayan ülke çapında bir genel grev olmadı. Bence bir de şundan kurtulmak gerek. Her ileri eylem, doğru eylemdir diye bir olay yok. Bazen kırmak isteyenler de ileri eylemlere itebiliyorlar. İşçiden ürken bazı sendikacılarda, ileri düzeyde bir eylem ortaya atıp gereklerini yerine getirmeme ve işçi istemiyor deme eğilimi var.

— Mesela benim aklıma hemen şu geliyor. Yemek boykotu oldu. Özal bunun ardından biraz da alaycı ve küçümseyen bir tavırla «aç kalmanın ne alemi var, böyle şeyler ya-

pacağımıza çıkın grev yapın, miting yapın yasak mı bunlar» gibi adeta işçileri grev ve miting yapmaya çağıran şeyler söyledi. Özal'ın bu söyledikleriyle sizin biraz önce açıkladıklarınız arasında bir paralellik kurulabilir mi?

Y. KOÇ: Bana Özal'ın o lafları küçümseme çabasının bir parçası gibi geliyor. Mitingler başarılıdır. Sakarya ve Adana'da yapılan işçi yürüyüşlerinde, oralarda siyasal partilerin topladığından daha fazla kalabalıkların toplandığı ve gösterilerin çok daha coşkulu geçtiği söyleniyor. Hele İstanbul'da mutlaka bir miting yapılmalı. İstanbul'da 500-600 bin insanın katılacağı bir mitingin —provokasyonlar önlenerek— sınıfın kendi öz gücüne olan güvenini arttırıcı bir rolü olur. Ben şunu hissediyorum ki, yemek boykotundan sonra insanlar ayaklarını daha sağlam basıyorlar. Kademe kademe yükseltmek gerekli, bu önemli. 'Görüş' dergisinde yazmıştım, şimdiki sendikalar biraz merasim ordusu gibi. Şimdi bu merasim ordusundan, savaştan bir orduya geçmek gerekiyor. Şimdi savaşa giriliyor. Burjuvazinin ilan ettiği savaşı kabul etmek zorunda kaldı sendikalar. Sınıf içinde siyasal insanlar harekete geçecek, deneyimler kazanılacak, bütün bunlar olmak zorunda, ancak çok zorlarsanız kopartırsınız olayı.

— Burada burjuvazinin tavrı da mücadelenin gelişimini etkileyecek sanıyorum. Daha doğrusu iki temel sınıfın yaklaşımları Türkiye'deki siyasal ortamın belirlenmesinde en önemli rolü oynayacak ve işçi sınıfının mücadelesinin alacağı şekillenme de burjuvazinin eğilimlerinde etkili olacak zannediyorum. Ama bugün için işçi hareketine karşı burjuvazinin tutumu nedir sizce?

Y. KOÇ: Şimdi bir kere sendikal planda hükümet var karşıda. 1975-76 döneminde tektül gibi bir-iki işkolu dışında sendikaların muhatabı tek tek işverenlerdi. Daha sonra işveren sendikalarının grup sözleşmeleriyle bir atak yaptığını görüyoruz. Bu doğaldı, çünkü tek tek işyerlerindeki sendikalar tek tek mevziler kazanabiliyorlardı. '80 sonrası artık mülk sahibi sınıfların bir bütün olarak işçi sınıfının karşısına dikildiği bir dönemdir. Karşımıza hükümetten başlayarak sermaye sınıflarının oluşturduğu bir blok çıkıyor. Bir kere artık sınıflar toplu sözleşmelerde bile karşı karşıya. Sürekli olarak iki şey yaparlar. Bir, doğrudan baskı uygularlar, önderleri katlederler, baskı altına alırlar. Sendika üyesi olmanın bile sıkıntı yaratacağı koşullar yaratılır, sendikalar suç örgütü gibi gösterilir. İkinci olarak daha sinsî bir yöntem izleniyor. Örgütlülüğü yok etmeye çalışıyor, insanların örgüte güvenini yok edici bir yöntem izliyorlar. Bunda da iki yol gözleyebiliyorum. Birincisi, geçmişte işçi örgütlerinin başında bulunan bazı adamların yapmaması gereken hareketlerine zemin hazırlandı. Onları yaptırarak kullandı, şimdi ise teşhir ediyor. Mesela eskiden sendika yöneticisi ile ilişki kurmak için kumarı kullanıyordu. Mesela ORHİM-KUTYAY diye bir yer var, oraya gidiyordu sendika yöneticisiyle ve kumar oynuyordu diyelim. Şimdi bunu teşhir ediyor. Sendika ağalarına karşı benim kullandığım jargonu kullanıyor. Sendikacıların hatalarını kullanarak işçinin örgütlülüğe olan inancını zayıflatmak istiyor. İkincisi 'bunlar güçlü değil, sizin sorunlarınızı çözemez, ANAP'a gelin' mantığını izliyor.

— Bu noktada Türkiye'de işçi sınıfının örgütlenme geleneği sorunu karşımıza çıkıyor. İşçi hareketinin mücadelesinde örgütlenme geleneği, sınıf olarak davranma olayıyla bağlantılı olarak ön plana çıkıyor. Bence bu geleneğin görece zayıf olması, sınıfın bugünkü mücadelesini de etkiliyor. Sınıfın örgütlenme geleneği hangi düzeyde?

Y. KOÇ: Oldukça geri, çünkü mülksüzleşme süreci bir kere yeni, son 30 yıllık. 1950 yılında, şimdi tam hatırlayamıyorum ama, 1,5 milyon işçi ancak var. 1960 yılında 2 mil-

yon 400 bin işçi var. Şu anda 7-8 milyona filan geldi. Memur dediğimiz insanları da işin içine katmak gerekli, onlar da işçidir esasında, 657'ye tabi olmaları birşey değiştirmez. Bu yeni işçileşme, yeni yeni kuşakların işçileşmesi bir geleneğin de yokluğunu beraberinde getiriyor. O bir kere büyük bir eksiklik. Toplumun hızla mülksüzleşmesi, işçileşmesi, örgütlenme eksikliğini de beraberinde getiriyor. Geçmişin deneyimini devralmamışız.

İkincisi, geçmişteki CHP iktidarları 1950 yılına kadar geleneği yok etmek için çok etkili çalışmışlar. Osmanlı döneminde işçi örgütlenmeleri var, CHP bu geleneği yok etmiş. Yani 1925'ten 46'ya kadar bir kuşak sendika deneyimini bilmeden yaşamış.

'46 sonrasında ise sendikalı işçi sayısı baskılar nedeniyle zaten çok az. İşçiler, komünistlik diye, sendikalardan korkutulmuş. Öylesine bir baskı var geçmişte. Bu gelenek meselesi son 20 yılın olayıdır. Sendikaların hataları ve işçinin olaya katılmaması nedeniyle, işçilerin sendikaları kendilerinden bir parça ve kendi birimleri olarak görmemelerine yol açmış. Adalet Partisi neyse, Demokrat Parti neyse, CHP neyse sendika da o. İşçiyle ilişkisi o kadar; aidat toplanıyor, karşılığında toplu sözleşme geliyor; oy veriyor kasabasının veya köyünün yolu yapıyor. Sendikalar işçinin örgütü değil, işçi sendikaya kendi örgütü gözüyle bakmıyor. Bakın 77'de Yeraltı-Maden İş'teydim. Hekimhan'ın bir köyündeki bazı ocaklarda grev vardı. Ben de eğitim sekreteri olarak işçilere eğitim veriyordum, o sırada da faşistler Ankara'da saldırıyor. Ben işçilere faşistleri, faşizmi anlatırdım ve işçiler benim üzerime yürüdüler. O sendikanın üyeleri madenciler. Sonradan öğrendik ki, o köyde faşistler varmış ve onlar grevci işçilerin akrabalarıymış. İşçiler faşist filan değil, ama dünyaya hala işçi gibi değil, köylü gibi bakıyorlar. Köylülük ön planda. Siz faşistleri anlattığınızda, o akrabasına küfredilmiş gibi bakıyor olaya. Onun için, gelenek yeni yeni oluşuyor diyebiliriz.

— Biraz da yazılarımızda değindiğiniz bazı konuları ele alalım isterseniz. Örneğin DİSK'e sosyal demokrat bir konfederasyon diyorsunuz. Neden?

Y. KOÇ: Şimdi bir kere DİSK 67'de kurulduğunda şu anlamı ile önemliydi: Türk-İş genellikle kamu kesiminde örgütlü bir konfederasyondur. Üye kitlesini mücadeleye sokmadan, yukardan iş bitirmeye uğraşır. Bu işte oldukça başarılıydı. Amerikan devletiyle yakın ilişkiler içersindeydi ve Amerikan sendikacılığının ötesinde devlete bağımlıydı. Sınıfın özgücüne dayanan bir hareket değildi. DİSK bunu aşmaktır. DİSK, sınıfın gücüne güvenmekten başka çıkar yolu olmayanların hareketidir. DİSK, özel sektör işyerlerinde bu yanlarıyla son derece önemliydi. Ama iki noktayı birbirine karıştırmamak lazım. Sınıf bilinci ile sosyalist siyasal bilinç birbirinden farklıdır. Ücret bilinci işçinin en temel bilincidir. Onun ötesinde işçinin sıçrayabileceği kendiliğinden sınıf bilincidir. 'Ben işçiyim, ben kapitalizmin sonuçlarına karşıyım'. Bu sınıf bilincidir. DİSK, sınıf bilincini temsil ediyordu. DİSK, sosyalist siyasal bilinci hiç bir zaman temsil etmedi.

69'da TİP'i, 73'de CHP'yi destekledi. Ne menem bir şeydir ki, '73 seçimlerinde CHP'yi kitlelerin önüne umut olarak koyabildi. 75'de yönetime gelen ekip, CHP'nin ötesinde çok fazla birşey benimsetmedi. Tüzüklere sosyalizm adının geçmesi, onu sosyalist bir sendika haline getirmez. '77 yılında yönetime gelenlerin ise zaten bugün nerede olduklarına bakın. Baştürk, Işıklar SHP milletvekilleridir. Programına ve yaptıklarına bakın, sosyal demokrasinin ötesinde ne gibi bir hedefi oldu? Tüzüğüne sosyalizm diye yazdı, ama kitle-

leri bu doğrultuda harekete geçiremedi. Geçirebilir miydi? 1967-68'de DİSK'in söylediklerine baktığımızda bunların bugün belirli konularda Türk-İş'in söylediklerinden çok da farklı olmadığını görürüz. Nasıl bugün TİP'in 63-64-65'lerde savunduklarına nesnel olarak baktığımızda, ona sosyal adaleti savunan bir örgüt diyoruz. TİP sosyalizmi 1966 sonrasında kullanmaya başladı. DİSK'te o açılardan TİP'e benziyor.

— İzleyebildiğimiz kadarıyla TİP deneyiyle ilişkili olarak pek fazla birşey yazmıyorsunuz. Buna ilişkin olarak neler söyleyebilirsiniz?

Y. KOÇ: Yoo, ben çok fazla birşey bilmiyorum bu konuda. Ama genel olarak eksiğiyle, fazlasıyla çok şey kattığına inanıyorum TİP deneyinin. Biraz o dönem yaşadım. Bir çok insanı TİP hareketlendirdi. Keşke kitlesel niteliğini yitirmeseydi. İnsanlar farklı düşünüyorlar diye siyasal örgütü dışlamasalar, ya da oradan dışlanmasalar. İkisi de oldu çünkü. Solun o tür yaygın legal örgütlenmelerinin çok yararlı olduğuna inanıyorum. Özellikle bugün. O tarihlerde insanlar siyasal ayrılıkları yeterince bilmediklerinden biraradaydılar, keşke şimdi de bilerek birarada olabilseler, ama birarada olsalar.

— Bugüne ve partilere dönersek en azından şunu söylemenin doğru olduğunu düşünüyorum: İşçilerin önemli bir bölümü SHP'den umut kesmemiş, hatta umudunu ona bağlamış durumda. Bu anlamda SHP'nin işçi hareketine politik alandaki müdahalesinin oldukça ciddi bir boyutu olduğunu düşünüyorum. Belki SHP iktidara gelse, işçilerin bu partiyle nasıl bir çıkar çelişkisi içerisinde olduklarını, bu partinin de aslında sermayeden yana bir burjuva partisi olduğunu anlamaları çok kolaylaşacak. Kendilerine sosyal demokrat diyen bu insanları, işçilerin çıkarlarını işçiler için değil kendileri için savunur gözükən SHP ve DSP gibi partilerden koparmak nasıl mümkün olabilir? Sosyalistler işçi hareketinin SHP'den ve diğer sermaye partilerinden, dolayısıyla burjuvaziden bağımsızlaşmasında nasıl yardımcı olabilirler? Bu konularda neler düşünüyorsunuz?

Y. KOÇ: Birincisi, SHP Avrupa ölçütlerine göre bile sosyal demokrat değildir. Avrupa ölçütlerine göre sosyal demokrat hareket, işçi hareketinin reformist kanadıdır. SHP, bunu tekrar tekrar vurgulamak lazım, sosyal demokrat bile değildir. SHP, yeni yeni memurlara sendika hakkından söz etmeye başladı. Sermayeye karşı hiç bir zaman açık tavır almadı. İşçiyle konuştuğunuzda, kime oy vermiş olursa olsun ortak sorunlardan söz ettiğinizde aynı dili konuşuyorsunuz. Bugün mevcut partiler ANAP'ı eleştiriyor, sermayeyi eleştirmiyor. Sermayeyi eleştiren, servet sahiplerini karşısına alan bir siyasal örgütlenme güçlü olduğu takdirde; bugüne kadar sol hareket içerisinde farklı düşünmesine karşın biraraya gelebilecek, ayrılıklarını koruyarak ve bu kurulacak partinin görevlerinin ve işlevlerinin çok sınırlı olduğunu bilerek ona büyük işlevler yüklemeyen bir şey yapıldığı takdirde sosyalizme kazandırır. Oldukça dolaştım ve çok insanla konuştum, bu böyle gibi geliyor bana.

— Birçok insan, legal bir partiden söz ediyor, ama önemli bir bölüm insan da, ki buna o biraraya gelmesi düşünülen sosyalistlerin önemli bir bölümü de dahil, bu konuya olumsuz yaklaşıyor. Bu konunun daha uzun süre tartışılacağı anlaşılıyor. Ama bütün bu tartışmaların işçi sınıfı hareketinin önemli bir canlanma göstermesiyle, fabrikalarda işçilerin kendi örgütlülüklerini ve bağımsız hareketlerini geliştirmeleriyle daha bir anlam kazanacağını düşünüyorum. Böyle bir partinin sosyalistlerin de çabalarıyla ve etkileriyle kurulması —tabii etkin bir partiden bahsediyorum— sosyalistlerin bu dönemde işçi

sınıfının gündelik mücadelelerinde daha fazla yer almalarıyla olanaklı olacaktır herhalde. Ama bu konuda da bir sorunumuz olduğu açık. Yani geçmişte de sosyalist akımların sınıfla bağları zayıftı. Hem o dönemdeki sosyalizme ve işçi sınıfına ilişkin yanlış kavrayışlarımızdan dolayı, hem de kendi hareketliliğimiz içinde bu durumun fazlaca farkına varamadığımızdan dolayı olsa gerek, bu çok fazla üzerinde durulan bir konu değildi. O dönemdeki anlayışlarla bu konunun üzerinde ne kadar durulabilirdi, o da ayrı bir tartışma. Şimdi bu son derece hatalı anlayışları ne ölçüde değiştirdi, bunu tam olarak kestirmek oldukça zor. Ama en azından, artık işçi sınıfının kurtuluşunun kendi eseri olacağını ve sosyalistlerin onun adına davranmak yerine ona bu mücadelesinde yardımcı olmaları gerektiğini savunan ve yüzünü sınıfa dönen sosyalistlerin sayısı da az değil. Sosyalistlerin sınıfla bağlarının zayıf olmasının nedenlerine en azından başlıklarla değinebilir misiniz?

Y. KOÇ: Birincisi, sosyalist hareketin işçi sınıfıyla bağ kurabilmesi sosyalistlerin legal çalışma olanakları bulabilmesiyle doğrudan bağlantılı bir olay. Ya çok gizli çalışacaklar ya iyice açık çalışacaklar. Çok gizli çalışma da öyle çok kolay olan birşey değil. 20'li 30'lu, 40'lı yıllarda bunu pek yapamadılar. Legal çalışma da zaten 60'lı yıllarla birlikte başladı. '60 sonrasında da, sanıyorum sol içindeki ayrılıkların hep ayrı örgütlenmelere dönüşmesi, uluslararası plandaki ayrılıkların anında yansması etkili oldu. Öğrenci hareketinin çok kolay adam derlenebilen bir kaynak oluşturması, işçi sınıfı içindeki uzun vadeli çalışmaları engelledi. Sol içinde öyle deneyimli kadrolar 60'larda pek yoktu. İnsanlar birşeyleri hep el yordamıyla öğrendiler. 60'lı, 70'li yıllarda öğrenci gençliğin o çabuk alev alan, ama kalıcı olmayan yapısı insanlara çekici geldi. Ama bundan sonra değişir sanıyorum. Şununla da bağlantılı; 20 yıl önce sanat okulu mezunu sayısı çok sınırlıydı. Şimdi fabrikalarda üniversite mezunu olup işçi statüsünde bedeni olarak çalışan insanlar var. Mesela sanırım 74'de bir sanat okulları boykotu olmuştu, şimdi o boykota katılan insanlar işyerlerinde. Bu bir süreçtir.

Başka ülkelerdeki ilişkinin farklı olmasının kaynağı şu: sendikalar ilk çıktığında düzen dışı örgütlerdir, bundan dolayı doğal olarak kendilerine en yakın buldukları düzen-karşıtı örgütlerle iç içe girebilirler. Türkiye'de sendikalar düzenin kurumları olarak 46'da kuruldu. Düzen-içi olarak kurulan yapılar, düzen-karşıtı ideolojilere tavır alıyorlar ve kendilerini koruyorlar. Bir de hükümetin, polisin baskısı var. Zaten bir avuç insan. Sovyetler Birliği ile olan gergin ilişkiler nedeniyle Rus ajanı diye propaganda da yapılmış. İşte bütün bunlar eklendiğinde sınırlı olması doğal. Bundan sonra patlayacak olay. Geçmişte işçi sınıfının kendiliğinden hareketi zayıf, sosyalist hareket zayıf, deneyimsizdi. Ama şimdi birleşecek.

— Geçmişte, yani '89 öncesinde sosyalistlerin işçi sınıfının yerine hareket etme, onun yerine mücadele verme anlayışları da işçi hareketiyle bağların hep zayıf kalmasına yol açtı zannediyorum.

Y. KOÇ: Buna katılıyorum da, bir nokta daha var üzerinde durulması gereken. Türkiye'de sosyalist hareket Kemalizm'den bir türlü kopamadı. Bu nokta bana çok önemli geliyor. Solun yanlış bir anlayışı var ve bu sınıfla bağ meselesini etkiliyor. Bu 1946'ya kadar olan dönemi küçük burjuva radikalizmi olarak yorumlama ve bu dönemin genel olarak emekten yana olduğu anlayışıdır. Oysa halk için, işçi sınıfı için 1946 öncesi baskı ve zulümdür. İşçi aristokrasisi vardır, ama onun dışındaki kesimler için '46 öncesi dik-

tatörlüktür. «Bize kuru üzümle çay içirtti, zorla evimden eşya sattırdı» diyen çok insan vardır. Türkiye sosyalist hareketi Kemalizm'e, CHP'nin 46'ya kadarki tavrına karşı açıkça tutum almadığı, o yapıyla ve o gelenekle bağını koparmadığı sürece kitlelerle bağ kuramazdı. Onun ötesinde birşeyi yanlış değerlendirdik gibi geliyor bana. Demokrat Parti düşman gibi görüldü. Halbuki, DP işçiye çok hak sağladı. İşçi düşman gibi bakmıyordu DP'ye. Olaya klasik sağ-sol ayrımı gibi bakılırsa; sol, CHP ve daha solu, sağ da DP ve AP gibi bakılırsa işçiler somut yararını gördükleri parti olan DP'ye, AP'ye bakıyorlar, bir de Kemalizme ve CHP dönemine bakıyorlar. Kemalizm'in, solun bir parçası olarak kamuoyuna sunulması ve sosyalistlerin de buna sahip çıkıp neredeyse «o da bizden, işte Bursa nutku-gençlik nutku, işte biz oradan kaynaklanıyoruz, ama biz bir parça daha ileriyiz» dedikleri anda kitlelerle bağ kopuyor. Demokrasi yok o dönemde. Bana göre Demokrat Parti demokrasisi, burjuva demokrasisidir. Sanıyorum sosyalist hareket Kemalizmden koptuğu sürece işçi sınıfı ile bağ kurabilecek. Geçmişte kuramamasının bir nedeni de o.

— Bir de Türkiye'de sosyalistlerin dünyadaki deneyleri iyi değerlendiremediğini düşünüyorum...

Y. KOÇ: Herkes kendi deneyini yaşar. Başka ülkelerde işçi sınıfının yaşamış olduğu deneylerden yararlanırsınız, ama o kadar. Onun ötesinde herkes kendi deneyini yapar ve ondan öğrenir. Yani yapılarak öğrenilir. Siyasal alanda durum başka tabii. Benim dediğim esas olarak sendikal alanda. Siyasal alanda deneyimlerin ötesinde şeyler var. Dünya'da 1963 sonrasında hatta daha geriye gidilirse 1928 sonrasında sosyalizmin sorunları var. Biz ders çıkartmadık da hata yaptık değil.

— Ders çıkarttık mı, çıkartabildik mi?

Y. KOÇ: İnsan öğreniyor da, kendisi toplumsal alt-üst oluşları yaşamadan bir yerden öteye de fazla bir şey olmuyor. Yani sınıf hareketi ile sosyalist hareketin bütünleşmesi, sosyalist harekete çok şey katacak ve bunlar hep yeni yeni oluyor. Dünya'da yaşanan deneyimlerle ilgili değerlendirmeler yapılıyor, tezler ortaya atılıyor ve sonra milyonlarca, on milyonlarca insan o tezlerin arkasından gidiyor. Sonra bir gün bakıyorsunuz ki, o tezler hatalı sayılmış. Bu süreç birşey öğrettiyse geniş düşünmeyi öğretti, sorgulamayı öğretti, daha hoşgörülü olmayı öğretti, bir parça da kendimize güveni öğretti. Neyin nasıl yapılacağını öğrenmekten çok, onları öğrendik gibi geliyor bana.

Her işçi sınıfının oluşumu, deneyim birikimi farklı. Sınıf kendisi yaratıyor. Alternatifler, modeller sunabilirsiniz, ama yaşam o modellerin dışında geliyor. Çünkü siz hep o modeller için geçmiş deneyimlere bakıyorsunuz. Ama hiç bir zaman o, gerçekliğin bütününü kaplayan bir model olmuyor. Ama incelenecekse Latin Amerika'da, Afrika'da bazı özel deneyimler var. Avrupa ülkelerinin yüklü birikimi var. Yalnız, biz öğreniyorsak, karşımızdakiler de öğreniyor. Onlar da davranışlarını değiştiriyorlar. Biz ayırımı yap-sak bile, karşımızda başka bir davranış buluyoruz. Biraz herkes kendisi öğreniyor bu işten.

— Evet, herkesin kendisinin öğrendiğine karşı çıkmıyorum, ama Türkiye'deki işçi sınıfı hareketinin uluslararası, işçi hareketinin deneylerinden öğreneceği, değerlendireceği,

ders çıkartacağı pekçok şey var. En azından sosyalistlerin bu tarihsel ve uluslararası deneyleri işçi sınıfına aktarmaları ve bunların tartışılması yararlı olur kanımca.

Ben bir de son olarak gerici ve faşistlerin sendikal hareketle olan ilişkileri konusuna girmek istiyorum. Gericî ve faşist hareketlerin sendikal alanda geçmişten bu yana bir faaliyetlerinin olduğunu biliyoruz. Ancak bugün özellikle İslami akımların sendikacılık alanına yayılma çabaları hissedilir bir artış gösteriyor. Bu durumu nasıl değerlendiriyor sunuz?

Y. KOÇ: Bakın, Hak-İş 1976'da kuruldu. Fakat üç-beş yıl kendisini toplayamadı. '83 sonrasında bir atak yaptı, ama ben bunu şu nedenle büyütüyorum. 19 yüzyıl Avrupası'nda sendikalarda Marksizm gelişirken, buna karşı alternatif olarak hristiyan sendikacılık da gelişir. Sınıfların varlığı kabul edilir, ancak hristiyanların sınıflar mücadelesi anlayışıyla değil, sınıfların uzlaşması için çaba göstermesi gerektiği belirtilir. Ancak bu hareket sonunda özyönetime dönüştü. 1890'larda ulaştığı nokta bu oldu. İslamiyet'te böyle bir olay yok. İslamiyet'in değişmesi ve geliştirilmesi için yetkili organlar olmadığından, İslamiyet bir tüccar toplumu gibi görünüyor. O tüccar toplumu içinde de varılabilen yer sınırlı olur. Hak-İş'in ben ideolojik dayanaklarıyla yeni bir anlayış geliştirdiğini düşünmüyorum. Görüşüyorum onlarla, görüyorum ki, bunun sıkıntısı içindeler. İkincisi, Hak-İş üç işkolunda ön plana çıktı: Tekstil işkolu, gıda işkolu, metal işkolu. Niye çıktı? Çünkü bu konuda Türk-İş sendikaları yapmaları gerekenin çok az bir bölümünü yapıyorlardı da ondan. Türk-Metal, Öz-Demir İş'in, gelişmesine yol açtı; Teksif, Öz-İplik İş'in gelişmesine yol açtı; Tek-Gıda, Öz Gıda-İş'in gelişmesine yol açtı. Bunun içinde de ne kadar dincidir, bu insanların ne kadarı Türk-İş'e gitmemek için Hak-İş'e gelmiştir, o da tartışmalıdır. Bunun için, Avrupa hristiyan sendikacılığının Marksizme karşı bir alternatif olarak üretildiği gibi, Türkiye'de de müslüman sendikacılığın bir alternatif olarak ortaya çıkmasını düşünemiyorum. Çok sıkıntı içindeler. Namuslu adamlar, para yemiyorlar, içki içmiyorlar, ama bu yetmiyor sınıf mücadelesi için. Dürüst olmak sınıf mücadelesi için gerekli, ama yeterli bir koşul değil.

— Türk-İş'le ilgili olarak biraz daha tartışmak istiyorum. Bugün Türk-İş'te işe yaramayan sendikacının yerine iyisini koymak için mücadele vermek gerektiğini ve sendikayı denetlemek gerektiğini söylüyorsunuz. İşçilerin 'İnname kızıp oruç bozmasını' istiyorsunuz. Türk-İş'i değiştirmek gerçekten mümkün mü? Bunun ötesinde Türk-İş'i bugün sendikal birliğin zemini olarak gösterebilmek mümkün mü? Bu noktada işçilerin gündelik mücadeleleri ve talepleri açısından sendikadan beklentileri neler? Önce bunu tespit etmek gerekmez mi?

Y. KOÇ: Önce bir sendika şöyle kuruldu, geçmişte böyleydi, bu değişmez diye bir olay olmaz. CGT'yi anarko-sendikalistler kurdu, kuran adam güya daha sonra reformist oldu ve bunlar daha sonra da Komünist Parti'nin kontrolü altına girdi. Yahut Yunan Sendikalar Konfederasyonu, 67-74 arasında cuntayı destekledi, şimdi ise iç komünistler, dış komünistler ve PASOK'un denetimi altında. Sendikalar böyle kuruldu, böyle gider diye bir olay yok. İkincisi, Türk-İş'i işçi sınıfı hareketinin gerisinde bir araç olarak tutmak isteyenler de, Türk-İş'i işçi sınıfının mücadelesinde bir araç olarak kullanmak isteyenler de var. Mesela son alınan eylem kararı bu muğlaklığın bir sonucu olarak pek kolay çıkmadı, benim bildiğim kadarıyla. Ama Türk-İş birşeyler yapıyor. İstenileni yapabiliyor mu? Ben inanıyorum ki, önümüzdeki dönemde, o olmazsa bir sonraki dönemde sınıfın bütünü harekete geçecek. Türk-İş sınıfın hareketinin önünde bir engel olursa, sınıf bu-

rada değil bir başka yerde harekete geçer. Açıkçası sınıf Türk-İş'e tapulanmış değil. Ama bu aşamada Türk-İş'deki sendika yönetimlerinin, sınıfın hareketinin önüne geçebilecek kadar güçlü olmadıklarını düşünüyorum. Mesela 89'un sonunda Türk-İş'in genel kurulu var. Aralık ayındaki genel kurulu siz oturup Eylül ayında çıkartabilirsiniz. Delege seçimleri sırasında Türk-İş içindeki mücadeleciler, işçi sınıfının gücüne inanmış insanlar '88 sonundan itibaren çalışmaya başlarsa, sekterlik etmezlerse, işçilere oy verdikleri partiye göre bir tavır almazlarsa, aksine eylemlerde kim ona sahip çıkıyor kim çıkmıyor gibi bir yaklaşım içinde karşı tarafı izole etmeye çalışırlarsa ben umutluyum. Ama bu umut uzun vadeli, öyle bir-iki günde gerçekleşebilecek bir şey değildir. Zaman içinde olur. Olmazsa tapulu değil, ipotek altında değiliz. Bu olmaz aşar gider.

— Yani Türk-İş içindeki işçilerin taleplerini değerlendirerek, bu talepleri çalışmanın merkezine koyarak, onlar adına davranmadan tabandan mücadeleyi ilerletmeyi hedefleyerek ve genel kurullara güçlü bir biçimde hazırlanıldığında, Türk-İş'in değişmemesi için bir neden yok diyorsunuz. İşçileri tapulanmış görmemek ve Türk-İş'te ya da başka sendikada mücadele biçimleri önerirken onlardan yalnızca destek istememek önemli. 'Ne yapılacaksa bizzat işçilerle yapılacak' anlayışını egemen kılmak gerek. Zaten başka tür-lüsü de belki kısa vadede bazı gelişmelere yol açar, ancak daha sonra işçiler hareketlendiğinde, hakları ve talepleri için mücadeleyi yükselttiğinde dışarda yapılan bu hazır önerilerin pek bir anlamı kalmaz. Bugünden işçi sınıfının sendikal birliğinin nerede sağlanacağı konusunda fetva vermek hem doğru değil, hem de akılcı değil. Bu tamamen işçi sınıfının hareketliliğine, gücüne ve önümüzdeki dönemdeki şekillenmeye bağlı bir sorun.

Ancak bu açık gerçeklere karşın, işçi sınıfının bugün içinde bulunduğu koşulların sonuçlarını değil, kendi isteklerini işçilerin istekleriymiş gibi sunan bazı yaklaşımlar var. Bu yaklaşımlar genelde Türk-İş'ten ayrılarak yeni sendikalar kurulmasını, sınıf mücadelesinin ilerletilmesi bakımından zorunlu görüyorlar. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

Y. KOÇ: Ben böyle bir şeyin olamayacağını düşünüyorum. Olmalı mı, olmamalı mıın ötesinde. Yürürlükteki mevzuat kalkmadığı sürece bu mümkün değil. Onun da ötesinde, sınıfı çekip çevirecek ve alternatif yerlere götürecek insanlar yok. Türk-İş'ten herhangi bir sendika ayrılır mı? Türk-İş'ten hiç bir sendika yeni bir konfederasyon için ayrılmaz. Bugün yönetimi eleştirmek ayrılmak anlamına gelmez. İşyerlerinde verilen mücadele bunların boyutlarını aştı. Küçük sendikaların yaşama şansı bu anlamda yok. Eskiden vardı. '80 öncesinde kendi işyerinde bir sürü şeyi göze alan bir sendika başarılı olabilirdi. Bu olay bitti. Şimdi sınıflar kapışıyor. Sınıflar kapışırken, sınıfın en büyük kesimini arkanıza aldığınızda başarılısınızdır. Sınıfın bütünü iki adım mı atsın, yoksa içinden 50 bini 5 adım mı atsın? 67'de atılan 5 adım niteliksel bir sıçramaydı. Bugün öbürü 5 adım atamayacak zaten, 1 adımda kalacak. Bazı küçük sendikalar kurdular. Bunların büyük fedakarlıklar sonucunda bugün ulaştığı nokta bir trajedidir. Birsey yapamadılar. Sosyalist işçi yetiştirmekse siyasal parti kursunlar. Siyasal partinin işçi kolları olarak adam yetiştirsinler. Sınıfın alt-üst oluş dönemleri hariç, sınıfın içinden bir azınlığın 'benim dediğim doğrudur' diyerek kuracağı sendikaların yararına inanmıyorum. Bence yapılması gereken Türk-İş içinde sendikal demokrasiyi savunmaktır, hataları teşhir etmektir, örgüte zarar vermeksizin tabandan çalışarak yönetimi ele geçirmeye çalışmaktır, yönetimi denetlemektir.

— Bu sohbet için teşekkür ederiz.